

Література:

1. Аронов Г. Е. Феофил Гаврилович Яновский / отв. ред. Н. М. Амосов. – К.: Наукова думка, 1988. – 140 с.
2. Фещенко Ю. І., Мельник В. М., Приходько А. М. Корифей української медицини – академік Феофіл Гаврилович Яновський (до 150-річчя від дня народження Ф.Г. Яновського) // Український пульмонологічний журнал. – 2010. – № 2. – С. 5-11.
3. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М.: Прогресс, 1990.

Мозгова Н. Г.

*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, д.ф.н., професор
м. Київ, Україна*

ТВОРЧИСТЬ Г. І. ВОЛИНКИ ЯК СТИЛЬ ЖИТТЯ І ФІЛОСОФУВАННЯ

Багатогранність творчої особистості Григорія Івановича Волинка дозволяє вести розмову про нього з найбільш різноманітних кутів зору – філософської, культурологічної, мистецтвознавчої, релігійно-філософської, історико-філологічної, краєзнавчої і т.д. Коло інтересів Г. І. Волинка було безмежним, а хвилини слабкості та відчаю, які, хоча й рідко, але все ж таки опановували ним, одразу розсіювались, коли він починав поринати у свою улюблену справу – займатись філософією.

Особисто для мене є важливим виявлення взаємозв'язків між єством людини та змістом її улюбленої справи. Цілком закономірним є те, що непересічна людина в своїй улюбленій діяльності притягує до себе відповідних їй людей, обставини, події. Одразу приходять на згадку аналогічні роздуми Григорія Івановича в одній із його публікацій: «Фраза, яка стала трюїзмом «короля грає його оточення» дещо корегується самою особистістю... Зокрема, цю людину (Й. Міхневича – Н.М.) оточували яскраві особистості, її поважали й цінували. Але сама вона залишалась скромною й достойною, яка без зайвого самозвеличення чесно, спокійно й тихо робила свою справу. У тому числі й справу благодійно-конструктивного духовного впливу на оточуючих, бо у стосунках культурних й освічених людей усі грають лише на користь спільній справі. Ніхто не претендує на королівську личину, тому виграють усі» [1, с. 19]. Таким бачив Григорій Іванович професора Київської духовної академії ХІХ ст. Й. Міхневича, але складається враження, що несвідомо він описав свій власний духовний портрет, портрет людини чуйної, душевно щирої, романтичної, академічно добросовісної, людини, якій абсолютно не був притаманний формалізм, авторитаризм та зневага до людей. Підтвердженням цьому слугує характеристика Григорієм Івановичем справжніх людських відношень між вченими в рамках наукової школи: «склад наукової школи, – писав Волинка, – має бути принципово плинним, хоча в ній має бути константне ядро. Чого не повинно бути – це домінування очікувано пануючих відносин «вчитель -

учень». Я не вважаю себе вчителем, бо вчусь у своїх талановитих колег набагато ефективніше, ніж вони думають. Я вдячний їм, що вони не перестають бути щиро цікавими для мене. Це означає, що вони працюють, постійно долаючи власну обмеженість. Це зобов'язує... Іще одне. Не можна адмініструванням і силовими засобами залучити когось до плідної наукової роботи» [2, с.132].

Якщо ж звернутись до філософської спадщини Григорія Івановича, то його наукові інтереси поширювались на питання освітніх засад походження філософського дискурсу, історію філософії, методологію наукового пізнання, гносеологію, логіку, історію освіти, висвітлення «білих плям» історії української філософської думки і культури та найновіших досягнень природничих наук і техніки. Професор опублікував понад дві сотні праць, серед яких сімнадцять книг, написаних у співавторстві та одноосібно. У 2015 р., після тривалих обговорень та відповідних підготовчих робіт колективом кафедри філософії НПУ імені М.П. Драгоманова, яку Г.І. Волинка очолював понад двадцять п'ять років, та при гарячій підтримці ректора нашого університету, академіка НАПН України, член-кореспондента НАН України, доктора філософських наук, професора В.П. Андрущенка, було прийнято рішення: видати його твори, які б ознаменували початок, ствердження і своєрідність наукових пошуків професора – його кандидатську й докторську монографії, третю частину книги «Філософія Стародавності і Середньовіччя в освітньому контексті», вступ і перші розділи праці «Картина світу ХХ століття. Енциклопедизм як композиційний принцип. Частина 1. Природничо-наукові компоненти», а також кілька статей початку 2000-х років, в яких були представлені результати дослідження феномену університету і філософських поглядів М. П. Драгоманова. Ми це здійснили... і світ побачив Вибрані твори Григорія Івановича. Ми й надалі плануємо поступово публікувати його праці.

Філософська спадщина Григорія Івановича надзвичайно багата й різнопланова не лише за змістом, але й у часовому вимірі: деякі статті й тези вийшли друком ще в 1970-1980-х роках і були результатом поїздок на конференції в такі екзотичні міста Росії як Дубно, Обнінск, Кемерово. Інші праці стосувались вже цілком зрілого етапу наукової діяльності професора – це монографії кінця 80-х років ХХ ст. Перша з них – це монографія «Матеріалістична діалектика і суспільне життя», яка вийшла 1986 році українською мовою у Києві в «Політвидаві України». Григорій Іванович надзвичайно пишався цією монографією, оскільки в «Політвидаві України» друкуватись було дуже важко, оскільки це видавництво було надзвичайно вимогливе як до змісту, так і до оформлення рукописів, призначених для друку. Наступна книга – це докторська монографія з назвою «Соціально-практична функція матеріалістичної діалектики» вийшла через два роки у 1988 році теж у Києві, на цей раз – у видавництві «Вища школа» російською мовою, тобто для всесоюзної читацької аудиторії. У ній, в першу чергу, розглядались питання праксеології, і порівняно з попередньою книгою вони були розроблені на більш фундаментальному рівні та в ширшому масштабі. Слід підкреслити, що поряд з праксеологією, в докторській монографії знайшли своє відображення питання гносеології, філософії науки, філософської методології.

Ціла низка положень, які вперше були висвітлені в даній монографії, через кілька десятиліть знайшли свій розвиток у дослідженнях наукової картини світу. Як влучно написали згодом учні й колеги Г.І. Волинка «...перші дві монографії Григорія Івановича є не лише своєрідними філософськими артефактами, пам'ятками думки радянської доби. Як впливає з їх огляду і співставлення з пізнішими працями нашого наставника, в них закладені основи його майбутніх творів та відкриттів. Ось чому ці дві книги ми порівняли з зерном, яке проростає і дає сходи» [1, с. 15].

На початку ХХІ ст. Волинка продовжує плідні дослідження з історії класичної філософії, зосереджуючи головну увагу на провідній ролі філософії в освітньому контексті. Творчу працю Г.І. Волинка увінчала його книга «Філософія Стародавності та Середньовіччя в освітньому контексті» (2005 р.). Це надзвичайно ґрунтовне дослідження не тільки з історії філософії, а з усієї інтелектуальної історії Стародавності та Середньовіччя. В ньому професор здійснює вдалу спробу розгорнути величну панораму зародження та становлення європейського інтелектуалізму, насамперед класичного філософування у безпосередній єдності з процесом розвитку освіти. «Тріада «філософія – школа – освіта», що є наріжним каменем побудови книжки, виявляється своєрідним трикутником, у якому усі три вершини є рівноцінними, без їхнього діалектичного поєднання процес виховання освіченої людини мислити неможливо» [1, с.16].

Слід підкреслити, що Г. І. Волинка суттєво уточнив концепцію походження філософії та розширив уявлення про природу філософського дискурсу. Адже серед наукового загалу загально прийнятим вважалось, що поява філософування і філософії обумовлюється трансформацією міфу під впливом пізнавальних та соціальних факторів. Г. І. Волинка звернув увагу ще на один фактор – освітній. Останній виник на ґрунті релігії з її жорсткою увагою до точного транслювання новим поколінням букви й духу релігійних текстів. Тому перші школи були релігійними й аскетична організація освіти в таких школах породжувала феномен протестного простору в духовному світі індивіда. Більш того, саме школа зумовила появу та існування професійної філософії як дозвільної розумової гри.

Отже, можна зробити висновок, що книгу професора Волинка «Філософія Стародавності та Середньовіччя в освітньому контексті» цілком можна поставити в один ряд з кращими взірцями досліджень з філософії Стародавності та Середньовіччя.

На початку 2000-х років головну дослідницьку увагу Г. І. Волинка зосереджує на вивченні феномену університету й приходять до висновку, що в сучасних умовах саме педагогічний вищий навчальний заклад втілює класичну складову вищої університетської освіти, бо саме він є прямим спадкоємцем базового структурного підрозділу перших університетів – факультету вільних мистецтв.

Хотілося б закінчити цю невеличку розповідь про Григорія Івановича його ж зверненням до студентів: «Ви молоді, талановиті, у вас попереду ціле життя. Вас, напевно, ще не відвідують «прокляті» філософські питання. І слава Богу. Живіть, вчіться і працюйте спокійно. Але знайте, абсурд не спить. Він підступний і войовничий. Філософія з її споконвічним потягом до смислу зможе допомогти вам

у важкі часи, в часи навали абсурду. Не бійтесь втоми у боротьбі з ним. Пам'ятайте, відпочинок буде. Про нього завжди потурбується наш академічний песик Канікула» [4, с. 21].

Література:

1. Андрущенко В. П., Мозгова Н. Г., Немчинов І. Г., Матюшко Б. К. Грані філософської спадщини Григорія Івановича Волинки // Волинка Г. І. Вибране / За ред. В. П. Андрущенка, І. І. Дробота, Н. Г. Мозгової та ін. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 510 с.
2. Волинка Г. І., Мозгова Н. Г. Видатні постаті в оточені Йосипа Міхневича / Г. І. Волинка, Н. Г. Мозгова // Пам'ять століть, 2004. – № 1. – С. 4-20.
3. Волинка Г. І. Наукова школа Г. І. Волинки / Г. І. Волинка // Наукові школи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – К.: Четверта хвиля, 2005. – 328 с.
4. Волинка Г. І. Філософія в педагогічному університеті: історія, сучасність, перспективи / Г. І. Волинка // Філософія як складова університетської освіти. Збірник праць студентів НПУ імені М. П. Драгоманова. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. – 64 с.

Павлов Ю. В.

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, к.ф.н., доцент
м. Київ, Україна*

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПРИМАРНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Характеризуючи сучасне суспільство, фахівці називають його по різному: постіндустріальним, інформаційним, комунікативним, суспільством «високих» технологій тощо. Термінів багато, але всі вони фіксують головне – визначальним чинником функціонування й розвитку передових країн все більше стає інформація. Саме комплексні знання, їх обсяг і глибина у поєднанні з рівнем освіченості людей, їх професіоналізмом, моральністю, культурою мислення, мистецтвом спілкування зумовлюють досягнення у самих різних сферах індивідуального і суспільного життя. Найважливішу роль у цьому процесі відіграє комплексність здобуття і засвоєння індивідом попереднього досвіду людства, послідовність і цілісність отримання знань. Це має відбуватись на всіх етапах соціалізації людини, передусім в сферах освіти і виховання.

Сучасний період розвитку освіти в Україні, передусім, на рівні вищої школи, є дуже складним і суперечливим. Мають місце кардинальні зміни самої моделі освітнього процесу на теоретичному, методологічному, інформаційно-методичному рівнях. Намагання Міністерства освіти і науки України поступово вводити у вищих навчальних закладах держави нові освітні методики, розробка